

Kuvia nuorista ja julkisuudesta

HEISKANEN, Ilkka & MITCHELL, Ritva. Lättähatuista punkkareihin. Suomalaisen valtakulttuurin ja nuorisokulttuurien kohtaamisen kolme vuosikymmentä. Helsinki, Otava, 1985.

Viime aikoina näyttää tulleen tavaksi, että nuorisoa käsittelevät kirjat ovat kuvitettuja. Mutta ehkäpä kyseessä ei olekaan pelkästään muoti-ilmiö. Ainakin osa nuorisosta on myös muuttunut "kuvallisemmaksi". Sekin voi olla osaksi muotia: nuorten "kuuluu" olla värikkäitä ja erota keski-ikäisten harmaudesta. Samoin tekevät myös aikuiset, jotka näyttävät pyrkivän luomaan itselleen uudenlaista, aktiivista ja nuorekasta aikuisuutta. Mutta jostakin muustakin nuorison värikyvyys, kuvallisuus ja eräänlainen haastavuuskin tuntuu kielivän.

Kuvan ja kuvallisuuden on yleisenä kulttuurisena piirteenä ajateltu jopa syrjäyttäneen sanan: nykykulttuuri perustuu kuviin sekä ilmaisuissa että niiden luomissa mielikuvissa. On siirrytty sanasta ja loogisesta visuaaliseen ja visionääriseen. Tämä on myös herättänyt huolestuneisuutta: on pohdittu lasten uuslukutaidottomuuden vaaraa sekä sitä, että lasten kyky sanalliseen ja käsitteelliseen hahmottamiseen heikenee. Huoli perustuu näkemykselle vakioisesta ihmisluonnosta, jota rappeutuva nykykulttuuri ja erityisesti kulttuurin teknistyminen heikentävät. Ihmisluonnon ei ajatella voivan muuttua, vaan se voi vain "toteutua" tai jäädä toteutumatta.

Nuorison kuvallisuutta voi tarkastella myös toisin: kuva on viesti. Se on kommunikaatiota ilman sanaa ja sen ylivaltaa; se on kieltä, joka puhuu suoraan ihmisen tajuntaan ilman sanallisia selityksiä. Nuorison kuvallisuutta voi siis tarkastella yhtenä kommunikaation muotona. Siinä luutuneeksi ja yksilotteiseksi koettu puhekieli tulee kielletyksi ja sen tilalla ja ohella käytetään toista kieltä. Se puhuttelee samaan "kieliperheeseen" kuuluvia, mutta jättää ulkopuolelleen siihen kuulumattomat.

"Kieliperheeseen" kuuluvat ne, jotka tunnistavat ja ymmärtävät sen kielen ja viestit. Ulkopuolisetkaan eivät ole sen suhteen neutraaleja: nuorison kuvallisuus koetaan usein haasteena, joka otetaan vastaan esimerkiksi tieteellisenä ongelmana tai se on ärsyke, johon pitää reagoida. Nuorisoa koskevista asioista päättävät vaativat usein, että nuorten olisi puhuttava samaa kieltä: "no miksi ne ei esitä vaatimuksiaan, miksi ne ei sano, mitä ne tahtoo".

Kuvallisuus on selkeänä esillä myös Heiskasen ja Mitchellin nuorisokulttuureita käsittelevässä kirjassa **Lättähatuista punkkareihin**. Se näyttäytyy sekä historiallisesti ja sosiaalisesti moninaisina valokuvina että eräänlaisina tekstin luomina visioina. Mutta myös kirjan teoreettisempaa osuutta hallitsee visio-näärisyys.

Teos rakentuu kolmelle erilaiselle aineistolle (niiden tiivistelmä perustuu Jaana Vuoren kirja-arvosteluun, ks. **Nordisk Forum** 46/1985). Ensimmäisessä jaksossa tarkastellaan yleisaikakauslehdistön luomaa kuvaa nuorisosta: ensimmäisten alakulttuurien ilmestymistä Helsingin katukuvaan, uusien kulttuurien kehkeytymistä ja ulkomailta saatuja vaikutteita, nuorisokulttuurien moninaistumista, rock'n'rollin tuloa ja muuttumista sekä nuorten kuluttajan roolin voimistumista. Jaksosta käy ilmi, että yleisaikakauslehdistöllä on ollut keskeinen rooli yleisessä tajunnassa olevien nuorisokuvien synnys-sä: lehdistö seurasi tarkasti nuorison nousua ja nuorisokulttuurien kehitystä, mutta osaltaan myös loi ja ohjasi kehitystä. Luomalla "raamitettua vapautta" koskevia luokitus- ja indeksointijärjestelmiä lehdistö synnytti ajoittain "hallittua paniikkia". Paniikki pysyi hallittuna, kun ilmiöille annettiin nimi, jolla ne voitiin luokitella ja lokeroida.

Toisessa osassa tarkastellaan nuortenlehtiä mielikuvien, tyylien ja alakulttuurien määrittäjänä. Pääroolin on saanut **Suosikki**, jolla on ollut hallitseva rooli nuortenlehtenä. Yleisaikakauslehdille ominainen nuorison luokitusjärjestelmän luonti tavoitti myös **Suosikin** 70-luvun lopulla. Luomalla erilaisia sosiaalisia ja tavaraesteettisiä "mielikuvitusmaailmoja" lehti pyrki rajaamaan yleisöjä, joille jutut ja mainokset kauppasivat kullekin sopiviksi ajateltuja levyjä,

vaatteita ja muita tavaroita.

Kolmas osatutkimus, 80-luvun alun 15-16-vuotiaiden nuorten alakulttuureihin sitoutumisen kartoitus, ei kerro muiden luomista kuvista, vaan luo niitä itse. Tutkimus tehtiin kyselynä pääkaupunkiseudulla, ja siihen osallistui 233 koulu-laistyyttöä ja -poikaa. Kysytyjä asioita olivat mm. nuorten ystäväpiirit, suhde nuorisokulttuureihin, harrastukset, vapaa-aika ja kulttuurituotteiden käyttö sekä suhde kouluun ja yhteiskuntaan. Usein esiintyviä käsitteitä ovat keski- luokkaistuminen, nuorison indeksointi- ja luokitusjärjestelmä, keskiluokkainen perhe- ja koulutusideologia sekä erilaiset kulttuurien erotteluun liittyvät käsitteet. Niiden käyttö on varsin visionääristä ja vaatii lukijalta tieteellisen puntaroinnin sijasta lähinnä oivallusta.

Pierre Bourdieun tunnetun ajatuksen mukaan "nuoriso on pelkkä sana". Sitä on alettu käyttää, jotta nuoret on voitu määritellä ja sitä kautta alistaa. Kyseessä on valtataistelu, jota käydään kouluissa, ideologioissa ja joukkotiedotusvälineissä. Jotta nuorisotutkija ei itse joutuisi osaksi nuorisoa alistavaa taistelun kenttää, on tutkijan tarkoin pohdittava tutkimuksensa intressiä sekä motiivia. Juuri tähän Heiskanen ja Mitchell ovat teoksessaan pyrkineet. Kirjassa on pyritty välttämään se, että tutkijat itse olisivat osa nuoria indeksoivaa ja luokittelevaa käytäntöä. Kuitenkin jaksoissa, joissa tarkastelua pyritään tieteellistämään, voi käsitteiden, kuten keskiluokkainen perhe- ja koulutusideologia, käyttöä paikoin pitää indeksoivana ja luokittelevana, sillä käsitteitä ei tarkenneta, rajata eikä myöskään kehitellä historiallisesti.

Teoksesta välittyy vaikutelma kuin tutkijoiden olisi ollut vaikea ylittää sanaa, päästä perinteisestä tutkijaidentiteetistä, jota juuri hallitsee sana. Tutkimuskohteen kuvallisuutta - tyylejä - on ollut vaikea saada käännetyksi sanalliseen muotoon ja paikoitellen sanasta ja selittämisestä onkin tullut ikäänkuin pakollinen kuvio: tutkimuksen on "pakko" esitellä erilaisia yleisiä teorioita ja analyysin aineksia. Pyrkimyksenä on selvästikin ollut kuitenkin perinteisemmän yhteiskuntatieteen kritiikki - kohteen tavoittaminen sen todellisessa olemisessa ja värikkydessä. Kun nuoriso-

kuvista on siirrytty sanoihin, selittämiin ja analyysiin, eivät siirtymät ole tapahtuneet kuvien näkökulmasta ja niiden tarkastelun rikastamisesta, vaan näihin nähden ulkoisesta toisesta näkökulmasta eli jo olemassa olevasta tieteellisestä tiedosta. Nuorison kuvallisuus ja sen "toinen kieli" tai se, voiko nuorten suhteen puhua jopa uudenlaisen intellektuellin synnystä, olisivat varmasti kiinnostavia analysoinnin suuntaa.

Nuorison kuvallisuutta tai tyylejä on tarkasteltu eräänlaisina asetelmina - stilleben - tutkijoiden kokoamina pysähtyneinä luomuksina. Ainekset asetelmiin ovat kuitenkin historiallisia ja sosiaalisia ja siksi muuttuvia, täydentyviä ja ristiriitaisia. Liikettä ei asetelma kuitenkaan lajityypillisesti etsi ja siksi myös tutkimuksessa olisi ehkä asetelmien ja kuvien sijasta voinut etsiä stillkuvia, lyhyitä tilanteiden ja tapahtumien välähdyksiä, joissa liike hetkellisesti pysäytetään katselijan tarkasteltavaksi, kunnes filmi laitetaan pyörimään edelleen.

Teoksessa esitetyt nuorten profiilit perustuvat kyselyn tuottamaan aineistoon. Ne ovat eräänlaisia luonnoksia, joiden pohjalta taiteilija luo asetelman. Varsinaisina tilanne- tai poikkileikkauksina niitä ei voi pitää, koska lukija ei voi vakuuttua siitä, että asetelman ainekset ovat nuorten kannalta olleet oleellisimmat. Syynä kuvien ohuuteen lienee tiedonhankinnassa käytetty metodi. Kysely ei voi juurikaan paljastaa liikettä ja toimintaa. Kysely ei silti ole käyttökelvoton, mutta sitä pitää käyttää siihen, mihin se soveltuu. Soveltuvia kyselyn kohteita ovat olleet mm. erilaisia tarkkarajaisia elämäntavan osioita (juomista, tupakointia, terveyttä, harrastuksia) koskevat asiat. Heiskanen ja Mitchell ovat hylänneet tämänkaltaisen tiedonhankinnan, mikä saattaa ollakin järkevää, sillä näistä on olemassa melko paljon tietoa. Mutta hylätessään perinteisemmän tiedonintressin tutkijat eivät ole hylänneet perinteisempiä tiedonhankinnan menetelmiä, joten tuloksena on osin pysähtynyttä ainesta. Jos kovistyyttö Raija lukee Hite-raporttia ja romanttisia lukemistoja, pitää Elviksestä ja yökkää teatterille ja taidemuseoille, on kuva ohut myös tyylien kuvakirjona todelliseen tyylilliseen kirjoon ja turuilla

ja toreilla käytävään tyylien taisteluun verrattuna.

Teoksessa on pyritty tavoittamaan tyylejä nuorisokulttuurien oleellisia piirteinä. Nuorten musiikkimakua, mielteitä vanhemmistaan ja koulusta kartoittaneet kysymykset sekä toteamukset ryhmäsamastumisestaan ("USA rules OK. USA, number one and don't you forget it" tai "Punk rules OK, no koska minä olen punkkari") ovat kuitenkin juuri tyyliä pikemmin kuin kulttuuria ilmentäviä asioita. Toki myös tyylejä pitää kartoittaa ja esitellä, mutta silloin myös tutkimuksen tavoitteena pitää olla juuri se.

Heiskanen ja Mitchell tarjoavat teoksensa lukutavaksi näkemistä: "Kun tarina on kerrottu, voimme nyt palata sen lopusta alkua kohden itse juonesta tai teemoista sanottavammin välittämättä. Tällöin voimme nähdä tarinan henkilöt, instituutiot ja tapahtumat uudella tavalla niissä maisemissa, joita juonen läpivienti vaati tuekseen. Paras tapa palata tarinaa taaksepäin on tulkita kukin kirjoitettu luku peiliksi, johon on piirretty maisema; ja nämä peilit järjestelmäksi, jossa maisemat heijastuvat toinen toistensa sisään" (s. 388).

Heiskasen ja Mitchellin luomat peilit paljastavat nuorison elämästä asioita, joita nuorisotyötä ja nuorisopolitiikkaa tukeva selvitysluonteinen tutkimustoiminta ei ole useinkaan tavoittanut. He luettelevat myös aukkoja, joihin perinteisemmästä tutkimusotteesta lähteneet tutkimukset eivät ole yltäneet: nuoriso on käsitetty yhtenäisenä ryhmänä, jonka sisältä ei ole kartoitettu sosiaalisia ja luokkaeroja; historiallinen ote on ollut tutkimuksissa heikko, eikä eri sukupolvien välisiä eroja ole kyetty tematisoimaan; välittömän elinympäristön vaikutukset nuorten elämään ovat jääneet tarkastelun ulkopuolelle. Ulkomaisien tutkijoiden esittämän kritiikin siitä, että sukupuoli jää nuorisotutkimuksissa usein vain yhdeksi taustamuuttujaksi muiden muuttujien joukkoon, tekijät kirjaavat, mutta eivät kuljeta sukupuolta omassa tutkimuksessaan temaattisesti kantavana. Tyttöjen sosiaalistuminen ja sukupuolten väliset suhteet eivät saa huomiota osakseen, kuten Jaana Vuori on omassa arvostelussaan todennut.

Kokonaisuutena Lättähätauista punkka-

reihin on aimo askel kohti nuorison maailman todellisia asioita. Siinä tutkitaan sitä, mitä nuoret lukevat eikä esimerkiksi sitä, mitä heidän haluttaisiin lukevan ja pohdittaisi keinoja nuorten kulutustottumusten parantamiseksi. Kritiikkiä voi arvella tulevan kahdesta suunnasta: tutkijoita kiusaa käytettyjen käsitteiden visionäärisyys ja mahdollisia nuoria lukijoita sen kuvallisten ja kuvavien osuukien pysähtyneisyys. Kirjan esikuvan myötä nuorison arkielämän ja sen kulttuurin ilmiöt hyväksytään kuitenkin toivottavasti yleisesti nuorisotutkimuksen alueeseen kuuluviksi.

Airi Mäki-Kulmala

Oopiumi on oopiumia kansalle

CHRISTIE, Nils & BRUUN, Kettil. Hyvä vihollinen. Huumausainepolitiikka Pohjolassa. Espoo, Weilin + Göös, 1986. 263 s.

Christien ja Bruunin Hyvä vihollinen on kirja päihdepolitiikasta, mutta niin rikas, että siitä riittää ajatuksia myös joukkotiedotuksen tutkimukselle ja kritiikille.

Christie ja Bruun tiivistävät näkemyksensä Pohjolan "suuresta huumesodasta" seuraavasti: "Nykyistä huumeolitiikkaa harjoitetaan tavalla, joka on jyrkässä ristiriidassa sen tietomäärän kanssa, joka meillä on päihteistä ja päihteiden käyttäjistä. Se vahingoittaa ryhmiä, jotka tuskin sietävät enempiä vaurioita, ja se vahvistaa valtakoneiston sellaisia pyrkimyksiä, joita sen ei tulisi vahvistaa. Mutta kaikista pahinta: se estää meitä keskittymästä todellisiin ja syvästi vakaviin ongelmiin, joiden edessä me ja korkealle teollistunut yhteiskuntamme olemme". (s. 244)

Seuraavassa kolme suurta ongelmaa, joissa Christien ja Bruunin kritiikki joko kohdistuu suoranaisesti joukkotiedotukseen tai jossa joukkotiedotusta voi pitää osavastuullisena.

1. Väärä vihollinen. Kirjoittajat